

СУТЬ ПОНЯТТЯ «МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА ПОЗИЦІЯ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ»

Уточнено суть понять «позиція», «позиція особистості», «морально-етична позиція особистості» та виявлено особливості позиції старших підлітків загальноосвітньої школи.

Ключові слова: *позиція, позиція особистості, морально-етична позиція, старші підлітки.*

Уточнено суть понять «позиція», «позиція личности», «морально-этическая позиция личности» и выявлены особенности позиции старших подростков общеобразовательной школы.

Ключевые слова: *позиция, позиция личности, морально-этическая позиция, старшие подростки.*

Refined essence of the terms «position», «position of the individual», «moral and ethical position of the individual», the features of the position of senior secondary school adolescents.

Key words: *position, position of the individual, moral and ethical stance, older teens.*

Постановка проблеми. У програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» зазначено, що процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованих норм життя на основі загальнолюдських цінностей і духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому мета сучасного освітнього процесу – не тільки сформувати необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота; інтелектуально розвинену особистість з активною морально-етичною позицією.

Аналіз останніх досліджень. Окремі праці вчених присвячені дослідженню проблем, що пов'язані із формуванням позиції школярів. Так, О. Бондаревська вивчала моральну діяльність як основу формування активної життєвої позиції школярів, О. Лазебна досліджувала формування активної екологічної позиції,

М. Бабкіна приділила увагу формуванню активної громадянської позиції підлітків у позакласній виховній роботі загальноосвітньої школи [1; 2; 5]. Питання ж формування морально-етичної позиції старших підлітків є недостатньо розглянутими і потребують подальшого дослідження.

Мета статті – уточнити суть понять «позиція», «позиція особистості», «морально-етична позиція особистості» та виявити особливості позиції старших підлітків загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи питання позиції особистості у словниках, енциклопедіях, працях учених було виявлено неоднозначність підходів до тлумачення поняття «позиція», «позиція особистості». Так, «позицію» визначають як точку зору, думку про певні питання; ціннісне ставлення особистості до явищ дійсності; місце (статус) особистості по відношенню до інших людей у суспільстві залежно від виду діяльності [8; 9].

У філософії поняття «позиція особистості» часто вживають у розумінні «точка зору», «переконання», що означає сталий якісний стан особистості, який відображає не тільки вироблену нею установку діяти певним чином, а й самі дії. Соціологи співвідносять позицію людини з поняттям «соціальний статус», із виявленням рольових позицій особистості у структурі її соціальних відносин. За основу беруть соціальну позицію, що займає людина чи група людей у соціальній системі. У психології поняття «позиція» тісно пов'язане з поняттям «особистість» як ціннісне ставлення особистості до явищ дійсності.

Соціальні психологи вважають, що позиція відбиває рівень привласнення і засвоєння особистістю суспільних норм і правил поведінки, поступового набуття соціального досвіду і вмінь практичного використання набутого в реальній дійсності. Учені-педагоги розглядають позицію особистості як внутрішню установку, орієнтацію на певну лінію поведінки, що базується на світоглядних, моральних і психологічних якостях особистості та відображає її суб'єктивне ставлення до суспільства [3].

Отже, під «позицією», розуміють точку зору, думки людини щодо її ставлення до себе, оточуючої дійсності, усвідомлення нею місця і ролі у суспільстві.

Згідно з дослідженням учених позиція старших підлітків залежить від: ступеня оволодіння дитиною соціальним досвідом, сприйняття себе в суспільстві, формування внутрішньої системи цінностей, системи ставлень до себе. Згідно з працями І. Кона позиція учнів розглядається як їхнє місце в соціальній структурі (соціальний статус). На думку науковця, кожен школяр займає багато позицій (наприклад: учитель – професійна позиція, син – сімейна), різних за своїм значенням, визначеністю та іншим ознакам. В основі позиції старших підлітків – засвоєна роль дитини, як «внутреннее определение индивидом своего социального положения, его отношение к этому положению и вытекающим из него обязанностям» [4, с.25].

Позиція старших підлітків поєднуються із формуванням свідомого ставлення підлітка до себе як до члена суспільства і з позицією власного «Я»: по відношенню до суспільства позиція «Я в суспільстві» – усвідомлення себе як члена суспільства; позиція «Я і суспільство» – усвідомлення себе суб'єктом суспільних відносин як результат засвоєння суспільних відносин. Д. Фельдштейн підкреслював: «Максимальное развертывание позиций не только фиксирует определенный уровень, но и создает условия для появления новой позиции, представляя своеобразный рубеж становления личности» [6, с.32].

Тобто позиція учнів з одного боку – це позиція соціальна, що визначає його положення в системі відносин і регламентує його стиль поведінки, а з іншого — вона характеризується поглядами, уявленнями, установками особистості відносно умов життєдіяльності, що реалізуються і відстоюються нею у референтній групі.

Позиція старших підлітків змінюється залежно від того, з ким взаємодіє дитина. Для старших підлітків, при взаємодії з однолітками, характерні непостійність, змінюваність позиції особистості, що призводить до зміни симпатій, авторитетів тощо. На позицію підлітків впливає прагнення заслужити повагу і визнання ровесників, мати серед них авторитет. Для цього школярі

намагаються відповідати очікуванням однолітків, що не завжди є високоморальними. У товаристві ровесників починає вироблятися нова система критеріїв оцінювання поведінки і особистості учнів, відбувається переоцінка цінностей, формуються нові морально-етичні вимоги. Тобто відбувається внутрішнє осмислення і переосмислення, переживання, примірювання вчинків і стосунків із друзями до вимог моралі.

Зовсім по-іншому виявляється позиція старших підлітків при спілкуванні з учителями і дорослими. Для старших підлітків характерна зміна позиції у ставленні до вчителів і батьків. Вони починають критичніше оцінювати їхні слова і вчинки, аналізувати поведінку, стосунки, соціальну позицію.

Підлітки багато чого довіряють дорослим, якщо відчують прихильність від них, байдужість дорослих вони сприймають боляче. Від того, як дорослі сприймають і розуміють дитину, її потреби, інтереси, психологічні стани і переживання, а, отже, відповідно і взаємодіють з ним, залежить її морально-етична позиція.

Отже, серед старших підлітків у контакті з однолітками переважає позиція «очікування», а при взаємодії з дорослими – емансипована позиція.

Сама по собі «позиція особистості» має морально-етичну спрямованість і відбиває морально-етичну грань особистості. У словниках «морально-етичний» тлумачиться як той, що заснований на моральних і етичних засадах і найчастіше вживається у галузях, де є складні людські взаємовідносини: медицина, психотерапія, педагогіка, юриспруденція та інші.

Буде доцільним звернутися до тлумачень понять «мораль» і «етика». Мораль – це добровільне узгодження почуттів, намагань і дій, членів суспільства з почуттями, намаганнями і діями інших людей, їх інтересами і достоїнствами з інтересами і достоїнствами всього суспільства в цілому. Мораль, на думку А. Фурмана, як складне соціальне явище має загальнолюдський і конкретно-історичний зміст і тому містить у собі цінності, що зумовлюють особливості духовного розвитку всього народу (нації, етносу і т.д.). Загальнолюдські моральні цінності зорієнтовують особистість на ідеали гуманізму, толерантності, правди,

тобто на ставлення до людини як до вищої цінності і мети суспільства, на обов'язковість оцінки її вчинків, поведінки з позицій добра і справедливості на свідомих і добровільних засадах. Усі складові моралі й етики і, перш за все особистісні цінності, задають і формують морально-етичну позицію особистості [7].

Прийнято вважати, що методологічною засадою моралі є етика – наука, що вивчає мораль і з'ясовує її місце в системі суспільних відносин, досліджує моральні категорії, за допомогою яких виражаються моральні принципи, норми, оцінки, правила поведінки тощо.

Морально-етична позиція особистості (старших підлітків) насамперед відбиває морально-етичний світ людини, її уподобання, а також оцінки і ставлення, якими керується особистість у житті. Вона пов'язана із соціальною роллю дитини, суспільними відносинами і її діяльністю і виявляється через: усвідомлене виконання обов'язків; дотримання морально-етичної поведінки, яка відповідає суспільним вимогам і внутрішнім переконанням; систему гуманних відносин особистості; суб'єктивне ставлення людини до моральних цінностей суспільства, колективів, груп (до яких належить людина), до оточуючого середовища (що визначає її дії, потреби, прагнення й інтереси).

Висновки. Отже, враховуючи вищесказане, ми вважаємо, що *морально-етична позиція особистості (старших підлітків)* – це суб'єктивне ставлення особистості, у статусно-рольовій внутрішньогруповій структурі, до навколишньої дійсності й до самої себе у цій реальності, що визначає місце моральних цінностей у суспільстві, керуючись якими особистість узгоджує свої почуття, інтереси, намагання, дії з почуттями, інтересами, намаганнями, діями інших людей, з інтересами і достоїнствами всього суспільства в цілому і виявляється у відповідній поведінці та вчинках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабкіна М. І. Формування активної громадянської позиції підлітків у позакласній виховній роботі загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здоб.

наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / М. І. Бабкіна. – Інститут проблем виховання АПН України, 2009. – 20с

2. Бондаревская Е.В. Моральная деятельность – основа формирования активной жизненной позиции школьника / Е.В. Бондаревская // Формирование активной жизненной позиции школьника. – Ростов н / Д., 1979. – С. 20 - 21.

3. Енциклопедія освіти – Акад. пед. Наук України ; головний ред. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

4. Кон И. С. Личность и ее социальные роли / И. С. Кон // Социология и идеология. – М. : Наука, 1969. – С. 253.

5. Лазебна О.М. Формування активної екологічної позиції підлітків : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / О.М. Лазебна. – Інститут проблем виховання АПН України. – К., 2004. – 20с.

6. Фельдштейн Д.И. Психология развивающейся личности / Д.И. Фельдштейн – М., 1996. – 512 с.

7. Фурман А. Морально-етичні цінності в суспільному вимірі / А. Фурман // Психологія і суспільство. – №1. – 2010. – С. 94-99.

8. New Webster's dictionary and thesaurus. Of the English language. Lexicon publication, inc. Danbury, ct.

9. Oxford advanced learner's dictionary of current English. Ashornby oxford university press Bombay Calcutta madras.